

(*Hist. Nat. d. Poissons, Fr.*, 1881), «petit saumon», pescat a la Nièvre prop de Montsauche. —³ Les formes cèltiques reals que puc constatar no coincideixen gaire amb la que diu Dottin, sense que ens duguin massa lluny del tal *techu*, però tampoc s'acosten gaire a un enllaç raonable per al nom del peix: bretó *tec'het*, irl. ant. *techid* 'fugir' (ieur. TEKŪ- 'córrer, fugir', Pok., *IEW*, 1059.23); pitjor el mot kymri que constato *teg/ibeg* 'bonic', irl. *techtain* 'jo tinc' (1058.6).

Tacó 'taló etc.', +*tacol*, *taconada*, *tàconiare*, *taconar*, *taconejar*, *taconer*, *taconera*, V. *tac* Tacós, V. *taca* *Tacsim*, V. *tagzim* *Tacie*, V. *tányer*

TÀCTICA, pres del gr. *τακτική* 'art de disposar i maniobrar les tropes', femení de l'adjectiu *τακτικός* 'apropiat per compondre qualsevol cosa', 'relatiu a disposició de tropes', derivat de *τάττω* 'jo dispo, arreglo'. □ 1.^a doc.: 1805, Belv.

Val a dir que també devia usar-ho el val. Tomàs V. Tosca en la nostra llengua, encara que no el sapiquem més que en la seva obra castellana de 1708 (primera documentació del mot en aqueixa llengua). En els escr. Renaix. el trobem en sentits figurats: «La partida era senyalada en un mateix temps en llocs oposats ---. Alguns d'aquests --- fets eren innegables i consistien en --- recados que, per sa índole, acusaven la mà veritable de L'Esparver, i sa tàctica diabòlica per desorientar-nos», MrnVayreda (*Puny*, xv, 230 (182)). O, més literalment: «trencava pel carrer de la Plata, quan vaig veure --- dotze mossos ab la carabina ---; sis, dret a la plassa de St. Sebastià, sis més carer --- amunt, y jo al bell mitx, fent un cartabó de tàctica militar, com si vingués del hort», EmVilanova (*Esc. Barc.*, 224). El primitiu adjectiu *tàctic* ja Läh. 1840.

DERIV.: En general, tecnicismes. *Atàxia* [*SLitCosta*, 1868]; *atàxic*. *Parataxi*; *paratàctic*. *Sintaxi*, gr. *σύνταξις* 'acció de disposar juntament' [1695, Lacav.]: «*sintaxis*: syntaxis, constructio»; algun ús tenia certament abans, com a terme de gramàtica, retòrica i escolàstica, caràcter amb el qual veiem aparèixer personificat un concepte derivat d'aquest (format amb gr. *δια-* 'd'un a l'altre, dialècticament'), en el *Curial*: el cavaller veu en somni el déu Bacus, i una reina, davant els quals seuen quatre donzelles amb els «noms brodat als pits --- Ortografia, Etimologia, *Diassintàctica* e Prosòdia i, als peus d'elles, els gramàtics «Priscian, Uguci, Papías, Ysidoro ---» (Aramon, *NCL*, III, 174.23, respecta lloablement els barbarismes del copista, *prosidia* etc., i ell mateix n'hi afegeix, de pròpia collita, amb l'accentual *Pàpias*).

Sintàctic [1868,, dicc. de la *Soc. Lit. Costa*]; «variants *sintàctiques*» 1950, Espriu, *Ariadna al Laberint*, 57. +*Sintagma* [1868, ib.], si bé en un sentit vague de 'sistema metòdic': els lingüistes l'usen en el de 'peculiar estructura sintàctica' (paral·lel a *fonema*, *morfe-ma* ect.) (p. ex. «el *sintagma* 'bona dona i formosa'»); *asintàctic*.

Cpr.: Del gr. *τάξις* 'arranjament, ordenació': *taxidèrmia* [1868], format amb *δέρμα* 'pell'; en altres hi ha alguna confusió temàtica o semàntica amb el llatí *taxare* (infra): *taxonomia* [1868], *taxonòmic* [*DOrt.*]. *Taxímetre* [*DOrt.*]: o sigui 'mesurador de la taxa': més tard es digué *automòbil taxímetre* el que porta l'aparell mesurador del que s'ha de pagar, abreujat a la fi com *taxi*; d'on *taxista* (recordo que ja hi havia cert demagog que buscava raons als taxistes c. 1929-1930).

Taxar. Del gr. *τάττω* (aorist *ἔταξα*) es va treure el ll. *taxare* 'avaluar, fer una estimació', del qual es prengué el cat. *taxar*. Aquest antigament prenia la forma *taxar*. En la llengua antiga s'aplica sobretot a afers tributaris i repartiments de contribucions i de pagues: tan sovint amb acusatiu de la cosa o suma que es paga, com ac. de la persona que pagarà, o usat absolutament: «la quantitat --- la qual li és estada *taxada* en satisfacció dels grans treballs ---», Bna. 1254 (CaCandi, *MiscHiCat.* II, 268); «que'l donets compra i venda de tota res que hajats, axí com *taxarà* lo seneschal del rey de Franssa», Desclot (§ 140; *NCL*, IV, 142.10); «tot hom --- qui *taxat* serà per los dessus dits 4 prohòmens, haça a pagar sa *taxació*», Tort., a. 1342 (*BABL* XI, 429-30); «de continent costrega a pagar tots los comenadors, e priors, del dit priorat, la talla, que són tenguts de pagar, per los 16 frares cavallers, e 16 scuders, los quals deven passar en lo sant passatge ---; e com que toques a cascun comenador e prior, e hajam *taxat* que, en lo dit compertiment, toque a vós, prior del Temple, de Perpenyà, cinc lliures; a vós, prior de Copliura, 25 lliures ---», a. 1377; «ha haüda bolla novellament del maestre de Rodes, per passatge que hi ha a fer, general, de comanadors, e de certs frares, *taxan* lo dit prior que dó 1000 florins» a. 1398 (MiretS, *TemplH*, 432, 457. Veg. també (a. 1323), *RLR* xxxii, 429, cf. *CABAL*).

Des del sentit de 'fixar la quantitat a pagar' es passava de vegades a 'establir la pena o càstig que sofrirà algú': «--- cant sa muyller fa --- adulteri --- pensa lo gran mal que fas matant la muyller --- peccat tan gran que --- la pena d'aquest peccat és ja *taxada* de J. C. --- axí: Tot hom qui ab coltell aucirà, ab coltell morrà», Eiximenis (*Dones*, § 57, 44v2, 93.7f.); «la pena li fo *taxada*, quant en loc, sotz alcuna manera de tument», *VidesR*, 75r1 (trad. «sub ea condicione fuit *taxata* ---»). També sembla haver estat usat en el sentit de 'assignar en quota per a un servei militar' (com si diguéssim 'quintar'), segons un doc. que alhora ens dóna el testimoni més antic de *ta(t)ador*: «Con lo Sr. Rey En Pere anà en Sicília, En Pere de Palau era *taxador* dels hòmens que devien anar ab lo senyor rey e'l viatge, e *taxarà*, a Cubells, hòmens veyls», Procés de Pere de Palau, batlle concussionari de Camarasa, a. 1295-9 (Ca. Candi, *MiscHiCat.* II, 169).

Aquesta forma en *-tx-* restà encara en ús en els segles baixos, en què la cosa va concretant-se cada cop més a qüestions de preus i moneda: «*tachar* les despeses: aestimare litem; pagar les despeses *tachades* per sentència: solvere iudicatum», «la drachma se ha *ta-*